

RESUME

I AS FONTES DEMOGRÁFICAS:

O **censo de poboación** é o recento individualizado da poboación do país nun momento determinado. Recolle datos demográficos, económicos e sociais da poboación. O censo realízase en España cada dez anos (desde o 1981, nos acabados en 1) O último (novembro de 2001)

O **Padrón municipal** é o rexistro das veciñas e veciños dos termos municipais. Recolle tamén datos demográficos, económicos e sociais da poboación. É un documento dinámico, vivo, xa que cando unha persoa se traslada a vivir a outro municipio ten a obriga legal de empadroarse nel. De aí que sexa denominado Padrón continuo de poboación

O **Rexistro civil** anota nacementos, matrimonios e defuncións. Con estes datos o INE (Instituto Nacional de Estatística) elabora os libros de Movemento Natural de Poboación.

Outras **fontes** demográficas son as **estadísticas**, que recompilan datos procedentes de diversas fontes, e as **enquisas**, que ofrecen información máis detallada, pero sobre mostras moi inferiores. Entre as máis utilizadas están os Anuarios Estatísticos do INE, a Enquisa de Poboación Activa...

II A DISTRIBUCIÓN DA POBOACIÓN :

Os aproximadamente 45 millóns de habitantes (segundo o último Padrón municipal) repártense polo territorio de forma moi desigual. Para expresar esta distribución utilízase o concepto de **densidade de poboación**, que relaciona a poboación dunha zona coa súa superficie en quilómetros cadrados.

A densidade de poboación española foi aumentando ao longo do tempo ata situarse en 85,33 hab/km². Este valor medio esconde **forte desequilibrios espaciais** entre áreas de concentración, que superan claramente a media, e áreas de despoboamento onde non se alcanzan os 25 hab/km²

A orixe deste desequilibrio na distribución da poboación remóntase a Idade Moderna e acrecentouse ata datas recentes

As tendencias actuais, marcadas pola primacía dos servizos, a difusión espacial da industria, a agricultura tecnificada e o desenvolvemento endógeno, apuntan á consolidación demográfica de Madrid, do eixe mediterráneo e do val do Ebro. Por outra parte, a crise industrial e mineira provocou fortes descensos na cornixa cantábrica (Asturias, Biscaia, Guipúzkoa).

III O MOVEMENTO NATURAL DA POBOACIÓN

O movemento natural da poboación é o crecemento ou decrecemento da poboación dun lugar por causas naturais, é dicir, polo balance entre a natalidade (número de nacementos nunha poboación nun ano) e a mortalidade (número de defuncións nunha poboación nun ano). O **crecemento natural ou vexetativo** é a diferenza entre a natalidade e a mortalidade..

1.- OS RÉXIMES DEMOGRÁFICOS

Na evolución do movemento natural da poboación española distínguese diversas etapas ou **réximes demográficos** ao longo dos cales a natalidade, a mortalidade e o crecemento natural presenta trazos homoxéneos. Estas etapas

son o réxime demográfico antigo, a transición demográfica e o réxime demográfico moderno.

1.1 O Réxime Demográfico Antigo: ata principios do século XX

Caracterízase por altas taxas de natalidade e de mortalidade e un crecemento natural baixo.

1.2 A Transición Demográfica: 1900-1975

O paso entre o réxime demográfico antigo e o actual chámase transición demográfica. Iniciouse máis tarde ca noutros países de Europa occidental e a súa duración foi menor, pero tivo maior intensidade. Esta etapa caracterízase pola diminución suave da natalidade, un brusco descenso da mortalidade e, en consecuencia, un elevado crecemento natural.

1.3 O Réxime Demográfico Actual: a partir de 1975

Caracterizábase por baixas taxas de natalidade e de mortalidade e por un escaso crecemento natural

O **afundimento actual da natalidade** produciuse desde 1975 e foi máis tardío e brusco ca no resto dos países de Europa occidental. A taxa de natalidade é hoxe moi baixa (non chega as 10 por mil) debido ós cambios económico – sociais

2.- OS DESEQUILIBRIOS TERRITORIAIS NO MOVEMENTO NATURAL DA POBOACIÓN

Aínda que actualmente as taxas de natalidade, mortalidade e de crecemento natural son baixas en todo o territorio estatal, existen certos contrastes entre eles debidos á deferente estrutura por idades (grao de mocidade ou avellentamento da poboación). Esta é o resultado de factores herdados e actuais: ao **distinto comportamento tradicional da natalidade** e ás **diferenzas do desenvolvemento económico**.

IV OS MOVEMENTOS MIGRATORIOS

As migracións son movementos de poboación no espazo. Distinguimos entre **emigración**, ou saída da poboación desde o seu lugar de orixe, e **inmigración**, ou chegada de poboación a un lugar de destino.

O **saldo migratorio**, é o balance entre a inmigración e a emigración ($SM = I - E$). Se o balance é positivo indica inmigración, e se é negativo, emigración.

As migracións interiores e exteriores foron un factor decisivo na evolución recente e na situación actual da poboación española.

1.- AS MIGRACIÓNS INTERIORES

Son os movementos de poboación dentro das fronteiras do país. Podemos diferenciar entre as tradicionais (ata 1975) e as actuais.

1.1 As Migracións Interiores Tradicionais

Desenvolvéronse entre o último terzo do século XIX e a crise económica de 1975. Estiveron protagonizadas por xente do campo, que se dirixiron por motivos laborais a outras áreas agrarias e, sobre todo, ás grandes cidades industrializadas: **as migracións estacionais e temporais e o éxodo rural**.

1.2 As Migracións Interiores Actuais

Desde a crise de 1975 iniciouse un novo sistema migratorio de características moi distintas.

A **procedencia** das persoas emigrantes xa non é maioritariamente rural, senón que proveñen de municipios urbanos, sobre todo dos menor tamaño.

O **destino** tamén experimentou cambios: as migracións entre comunidades ralentizáronse, aínda que non se alteraron substancialmente as súas direccións, que continúan tendo como destino prioritario o arco mediterráneo e o val do Ebro. Intensificáronse as migracións dentro da propia provincia ou comunidade, entre as áreas con escaso desenvolvemento e os centros locais de actividade económica. No ámbito municipal, os municipios urbanos de maior tamaño, especialmente as grandes cidades industrializadas, perderon capacidade de atracción a favor dos medianos ou pequenos: **as migracións residenciais, as migracións laborais, as migracións de retorno rural e os movementos habituais da poboación** son desprazamentos periódicos por motivos de traballo e de lecer (movementos pendulares entre lugar de residencia e traballo, movementos de fin de semana...)

1.3.-Consecuencias das migracións interiores

- a) **As migracións interiores tradicionais**, especialmente o éxodo rural, tivo as seguintes repercusións: demográficas, económicas, sociais e ambientais
- b) **As migracións interiores actuais** tamén teñen destacadas consecuencias: avellentamento, desequilibrios demográficos, circulatorios...

2.- AS MIGRACIÓNS EXTERIORES

Son os movementos de poboación fóra das fronteiras do propio país. Desde mediados do século XIX ata a crise de 1975, España foi un país de emigrantes cun destino tradicional en América e en Europa occidental. A partir de entón parálanse as migracións exteriores e España, convértese nun país inmigratorio.

2.1 A Emigración Transoceánica

A emigración transoceánica ou a ultramar dirixiuse principalmente a **América Latina** e secundariamente ós EEUU, Canadá e Australia. Nela poden distinguirse dúas etapas de auxe e dúas de crise: **a) a primeira etapa de auxe comprende desde mediados do século XIX ata a Primeira Guerra Mundial (1914)** .Nesta etapa, a maioría da emigración era de **procedencia atlántica** (galega, asturiana e canaria) e o seu **destino** principal era Arxentina (actividades agrarias na pampa), Cuba (agricultura) e Brasil (plantacións de café).**b)A emigración transoceánica decaeu entre as dúas guerras mundiais (1914 – 1945)**. **c) Entre 1945 e 1960 a corrente ultramarina recuperouse**, aínda que sen acadar as cifras de principios de século. En canto á **procedencia**, Galiza continuaba sendo o territorio principal, seguida de Canarias. En cambio, a emigración asturiana decaeu porque a siderurxia ofrecía postos de traballo no territorio. O **destino** prioritario foi agora Venezuela (onde o petróleo creaba numerosos postos de traballo), seguida de Arxentina e Brasil. **d)Desde 1960 a emigración ultramarina descendeu**.

2.2 A Emigración a Europa

A emigración permanente a Europa (con contrato dun ano ou máis de duración) tivo tres etapas ben diferenciadas: **a) Ata mediados do século XX dirixiuse principalmente a Francia. b) O período comprendido entre 1950 e 1973 a emigración procedía de todos os territorios, aínda que os máis afectados foron Andalucía e Galiza, e o seu destino principal foron Francia, Alemaña e Suíza. O perfil era o de mulleres e homes pouco cualificados, que desempeñaron os traballos máis duros, perigosos e peor pagados. c) A partir de 1973 a emigración permanente a Europa decaeu.** A crise enerxética provocou paro nos países de Europa occidental e fixo diminuír a contratación de man de obra, de xeito que houbo moitos retornos.

2.3 Consecuencias das Migracións Exteriores

As migracións exteriores tiveron importantes consecuencias demográficas, económicas e sociais.

2.4 A Emigración Exterior Actual

España deixou de ser un país de emigración. As principais razóns foron a maior formación da man de obra, que aspira a mellores empregos; o aumento do nivel de vida; e a competencia nos lugares de destino da inmigración procedente doutros países.

3.- A INMIGRACIÓN ACTUAL E AS SÚAS CONSECUENCIAS

Tras a entrada de España na Unión Europea, a superación da crise económica da primeira metade dos anos oitenta do século XX, o Estado comezou a converterse en destino de fluxos migratorios. En 1985, España só contaba cuns 250.000 residentes estranxeiros, o que supoñía un 0,6% da poboación total. Na actualidade esta cifra supera xa os 5,2 millóns, representando a 11,3% da súa poboación.

No estudo da **inmigración estranxeira** podemos distinguir **dúas etapas**. Durante a **primeira fase** (nos anos oitenta do século pasado), a maior parte das persoas estranxeiras residentes en España procedían de **occidente, o centro e o norte de Europa**.

Nunha **segunda fase**, durante a década de 1990 e nos primeiros anos do noso século, chegaron numerosos persoas de **Europa do Leste**, así como de **Latinoamérica e Asia**, á vez que continuaba o fluxo do **norte de África**.

As persoas estranxeiras concéntranse nas áreas dinámicas do territorio español, é dicir, onde hai máis oportunidades de emprego. Destacan especialmente **Madrid** xunto co **litoral mediterráneo** e as **illas**. Non obstante, as persoas inmigrantes chegaron a practicamente todos os recantos do territorio, se ben en maior parte se concentran nas **grandes cidades**.

A inmigración co seu traballo contribuíu de forma decisiva ao **crecemento económico** nos últimos tempos. Ademais, a chegada de persoas estranxeiras freou o proceso de envellecemento da poboación. En canto a **integración social** das persoas inmigrantes, a situación é moi diferente segundo os colectivos, pois algúns poden integrarse moito máis facilmente ca outros en función da súa lingua, cultura e condicións laborais e de vida. Tamén podemos apuntar actitudes xenófobas ou racistas por parte dalgunha poboación autóctona

V O CRECEMENTO REAL DA POBOACIÓN

O crecemento real da poboación obtense sumando a crecemento natural e o saldo migratorio: $CR = CN$ (nacementos – defuncións) + SM (inmigración – emigración). **Desde mediados do século XIX a principios do XX o crecemento foi baixo**, debido a un crecemento natural escaso (altas taxas de natalidade e de mortalidade) e á emigración a ultramar. **O período entre 1900 e 1975 caracterizouse por un alto crecemento demográfico**, especialmente durante a década de 1960, debido ao elevado crecemento natural característico da transición demográfica. O incremento sería maior de non se ver limitado por factores como a gripe de 1918, guerra con Marrocos entre 1908 e 1927, a Guerra Civil de 1936 a 1939, e a emigración a ultramar e a Europa. **Desde 1975 o crecemento da poboación é moi baixo** e débese sobre todo ao escaso crecemento natural determinado polo afundimento da natalidade e as baixas taxas de mortalidade. O retroceso sería maior de non ser pola acción compensadora do retorno das e dos emigrantes causado pola crise económica mundial e da inmigración estranxeira. Actualmente as cifras de crecemento son moi baixas e moitas provincias presenta saldos negativos.

VI A ESTRUTURA DA POBOACIÓN

A estrutura da poboación reflicte as características da súa composición por sexo e idade e por actividade económica.

1.- ESTRUTURA POR SEXO E IDADE

A **estrutura por sexo** é a relación entre o número de mulleres e de homes que compoñen a poboación. Exprésase a través das **taxas de feminidade ou de masculinidade**. En canto á **estrutura por idade**, un dos indicadores máis utilizados para medirla é o **índice de avellentamento** ou porcentaxe de persoas de 65 anos ou máis nunha poboación. Cando o índice supera a 12% considérase que a poboación esta envellecida. **O Estado español ten unha estrutura envellecida. As causas do envellecemento** da poboación son, por unha parte, o descenso da natalidade, que reduce o número de persoas novas e, por outra, o aumento da esperanza de vida, que fai que cada vez máis xente chegue a idades avanzadas. **As consecuencias do envellecemento** aféctanlle ao futuro das pensións, á saúde e á integración social.

2.- ESTRUTURA ECONÓMICA DA POBOACIÓN

A estrutura económica da poboación inclúe o estudo da poboación que contribúe coa súa actividade ao proceso produtivo (poboación activa) e ós dos distintos sectores en que se desenvolve esa actividade (os sectores económicos).

2.1 A Poboación Activa

A **poboación activa** é o conxunto de persoas de 16 e máis anos que aportan man de obra para a produción de bens e servizos ou que están dispoñibles e fan xestións para se incorporar á dita produción. Comprende tanto a poboación que realiza un traballo remunerado, **poboación activa ocupada**, como a que está buscando un posto de traballo, **poboación activa desocupada**, ben porque o tivo e está en paro, ou ben porque está buscando o seu primeiro

emprego. **A poboación inactiva** é a que non ten traballo remunerado e inclúe pensionistas, rendeiros, estudantes e persoas dedicadas ós labores do fogar. Existen diversos índices para medir a actividade dunha poboación, como a taxa de actividade, a taxa de paro e a taxa de dependencia.

2.2 Os Sectores Económicos

A **evolución** dos sectores económicos ao longo do século XX pasou por unha serie de etapas: a) **O sector primario** abarca aquelas actividades orientadas á obtención de materias primas (agricultura, gandería, explotación forestal, pesca e minería). b) **O sector secundario** comprende as actividades destinadas á transformación das materias primas (industria e construción) c) **O sector terciario** inclúe as actividades que proporcionan servizos (transporte, comercio, turismo, sanidade, educación, finanzas...).

A distribución espacial da poboación activa por sectores económicos mostra un peso do sector primario superior á media no interior peninsular, Galiza e Andalucía; o predominio do sector secundario na Rioxa, Navarra, Cataluña e o País Vasco, e a terciarización de Madrid e das zonas turísticas da costa mediterránea e das illas.

VII O FUTURO DA POBOACIÓN ESPAÑOLA

España está experimentando profundas transformacións demográficas desde 1975: de ser un país con taxas de natalidade altas, novo e emigratorio, pasou a se converter nun país coa taxa de natalidade máis baixa do mundo, envellecido e inmigratorio.

Estes cambios comportaron outros de orde económico, social e cultural. Por iso, se realizan diversas proxeccións de futuro, para poder planificar temas como a necesidade de prazas escolares ou de residencias para a terceira idade, a contía de gasto sanitario, etc.

VIII A POBOACIÓN GALEGA: CARACTERÍSTICAS E TENDENCIAS

1.- OS EFECTIVOS DEMOGRÁFICOS E A SÚA DESIGUAL DISTRIBUCIÓN

Segundo o censo de 2001, Galiza conta con 2.737.370 habitantes, cunha densidade de poboación de 92 hab/km², cifra moi superior á media española (82,6 hab/km²). Este dato esconde grandes desigualdades internas en canto á distribución dos efectivos demográficos. Obsérvase unha maior concentración de poboación nos municipios costeiros, cunha economía máis diversificada, fronte ós do interior, aínda moi dependentes das actividades agrarias.

2.- O MOVEMENTO NATURAL DA POBOACIÓN

Ata os anos 30 Galiza mantívose dentro do réxime demográfico antigo, con cifras de fecundidade e mortalidade superiores á media española. Desde os anos sesenta e setenta o descenso da **natalidade** fíxose máis acusado: a expansión do uso da medios anticonceptivos, a incorporación da muller ao mundo laboral ou o enorme descenso da mortalidade infantil

Pola súa parte, a **mortalidade** seguiu unha evolución paralela, cun descenso xeneralizado. No último cuarto do século XX obsérvase como a mortalidade infantil descendeu de xeito espectacular, pasando dun 23,6 por mil en 1975 a un 10,3 por mil en 2001.

3.- A SECULAR TRADICIÓN MIGRATORIA DE GALIZA

Testemuñada desde o século XVIII, cando os campesiños galegos partían cara Castela para traballar como xornaleiros, a emigración preséntase como un fenómeno inherente ao territorio galego. Polo tanto, o coñecemento dos procesos migratorios é fundamental para entender non só a estrutura da poboación, senón tamén a evolución económica e social de Galiza: **As migracións transoceánicas (ata 1960). A emigración cara Europa a partir de 1960.**

4.- O CRECEMENTO REAL DA POBOACIÓN GALEGA

Ao longo do século XX a taxa de crecemento demográfico foi case sempre positiva, aínda que, en comparación co territorio español, se caracterizou pola súa variabilidade, con **constantes altibaixos condicionados pola progresión dos movementos migratorios**. En conxunto, pódese dicir que a emigración non trincou o crecemento da poboación, senón que simplemente o desacelerou..

5.- ESTRUCTURA DA POBOACIÓN.

Estrutura da poboación por idade e sexo

A media de idade da poboación galega rolda os 42 anos. En 2002 máis dun 20% da poboación contaba con máis de 65 anos, un 62,07 % entre 20 e 64 anos e tan só o 16,61% era menor de 20 anos. O control da natalidade, o aumento da esperanza d vida e, sobre todo, a incesante corrente migratorio considéranse as causas fundamentais deste proceso de envellecemento da poboación.

Pola súa parte, **a estrutura da poboación por sexos** foise equilibrando nos últimos decenios tras un notable descenso do número de homes, especialmente entre os anos 20 2 40, que se explica polos movementos migratorios e pola incidencia da guerra civil e das dúas contendas mundiais.

Estrutura socio- laboral da poboación

Ao longo do século XX a taxa de actividade en Galiza foi sempre superior á media estatal debido ao enorme predominio do sector primario. Así e todo, desde mediados dos 80, as cifras equiparáronse e, hoxe en día, Galiza conta cunha taxa inferior á española. O éxodo rural e o retorno da emigración, que se estableceron fundamentalmente nas áreas urbanas, deron lugar a una diversificación na estrutura laboral da poboación que, ata os 70, se ocupaba case nun 50% nas actividades agrícolas e pesqueiras.

Na actualidade, a repartición da poboación activa por sectores caracterízase por: **a importancia das actividades primarias, a escasa ocupación relativa no sector industrial, a terciarización da poboación galega.**